

Uz sākumlapu>Tiesību akti un judikatūra>Valsts tiesību akti

Valsts tiesību akti

Īrija

Šajā lapā ir sniegta informācija par Īrijas tiesību sistēmu.

Tiesiskā kārtība**1. Tiesiskie instrumenti / tiesību avoti****1.1. Valsts tiesību avoti**

Īrijas valsts pamatlikums ir Īrijas konstitūcija (īru valodā — *Bunreacht na hÉireann*), kas stājās spēkā 1937. gada 29. decembrī. Tā nosaka valsts institūcijas un pārvaldības sistēmu, kā arī nodala izpildvaru, likumdevēja varu un tiesu varu. Tā arī garantē pamattiesības, kas tiesu praksē ir rūpīgi interpretētas un izvērstas.

Primāros tiesību aktus pieņem parlaments (*Oireachtas*), kas sastāv no Īrijas prezidenta, augšpalātas (*Seanad Éireann*) un apakšpalātas (*Dáil Éireann*).

Primāro tiesību aktu sadalījums: akti, kas groza konstitūciju un stājas spēkā tikai pēc to apstiprināšanas referendumā; vispārēji piemērojami valsts tiesību akti un privāti tiesību akti, kas attiecas uz konkrēta indivīda vai indivīdu grupas rīcību.

Sekundārie tiesību akti ir mehānisms, ar kuru parlaments deleģē pilnvaras valdības ministram vai konkrētai iestādei. Pilnvarām izstrādāt deleģētus tiesību aktus ir jābūt konkrēti piešķirtām primārajos tiesību aktos, un tās ir īstenojamas, ievērojot stingrus nosacījumus; īstenojamajiem principiem un politikai ir jābūt skaidri un nepārprotami norādītiem augstākajā tiesību aktā, un iestādei, kas izstrādā sekundāros tiesību aktus, tie ir stingri jāievēro. Sekundārie tiesību akti visbiežāk ir pakārtotie normatīvie akti, taču tie var arī būt regulas, rīkojumi, noteikumi, shēmas vai statūti.

Saskaņā ar konstitūcijas 50. pantu likumi, kas saistībā ar Īriju pieņemti pirms 1922. gada (t. i., Apvienotās Karalistes parlamenta pieņemti likumi), kā arī Īrijas brīvvalsts (1922.–1937. g.) laikā pieņemtie tiesību akti, kuri nav pretrunā ar konstitūciju, paliek spēkā. Daudzi no likumiem, kas bija pieņemti pirms 1922. gada un Īrijai vairs nebija aktuāli, tika atcelti ar 2005.–2012. gadā pieņemtajiem rakstīto tiesību pārskatīšanas likumiem.

Īrijā pastāv anglosakšu tiesību sistēma, un līdz ar to precedentu tiesības ir nozīmīgs tiesību avots. Saskaņā ar precedentu doktrīnu jeb *stare decisis* tiesai ir saistoši tiesu, it sevišķi augstākās instances tiesu, iepriekš pieņemtie lēmumi. Tomēr tas ir princips, nevis robusti saistošs noteikums. Šajā tiesību kopumā ietilpst noteikumi, vispārēji principi, interpretācijas kanoni un maksimas. *Stare decisis* doktrīnā lēmuma saistošā daļa jeb *ratio decidendi* tiek nodalīta no *obiter dictum* jeb tiesneša novērojumiem attiecībā uz jautājumiem, kas lietas ietvaros ir skarti, bet nav ietekmējuši lietas būtību vai par kuriem nav bijis nepieciešams pieņemt lēmumu. *Obiter dictum* nav saistošs turpmākās lietās, taču to var izmantot kā apsvērumu.

1.2. Eiropas Savienības tiesības

Īrijā kā Eiropas Savienības (ES) dalībvalstī ES tiesībām ir nozīmīga loma valsts iekšējā tiesiskajā kārtībā. Dalības noteikumi ES paredz, ka dalībvalsts konstitūcija un citi valsts likumi ir pakļauti ES tiesībām jautājumos, kuros Kopienai ir prioritāra kompetence. Lai valsts varētu pievienoties ES un lai novērstu pretrunu rašanos starp konstitūciju un ES tiesībām, konstitūciju bija nepieciešams grozīt.

1.3. Starptautiskie tiesību avoti

Īrija ir parakstījusi daudzus starptautiskus līgumus un vienošanās un ir daudzu starptautisku organizāciju dalībvalsts. Konstitūcija paredz, ka Īrija ievēro vispārēji atzītus starptautisko tiesību principus, kas noteic valstu savstarpējās attiecības.

Īrija ir duālistiska valsts, tāpēc, lai starptautiskam līgumam būtu juridisks spēks valstī (nevis tikai starp līgumslēdzējām valstīm), parlamentam tas ir jāiestrādā valsts tiesību aktos.

Īrija 1953. gadā pievienojās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai un kopš tā laika saskaņā ar valsts starptautiskajiem tiesiskajiem pienākumiem tās pilsoņi var paļauties uz konvencijas noteikumiem Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Konvencijas noteikumiem juridisks spēks valsts iekšienē ir piešķirts 2003. gada likumā par Eiropas Cilvēktiesību konvenciju, ar ko tā ir iekļauta Īrijas tiesību aktu sistēmā.

2. Citi avoti

Oficiālu tiesisko normu neesamības gadījumā advokāti tiesā drīkst citēt un tiesa lēmumu pieņemšanā drīkst atsaukties uz akadēmiskām publikācijām. Lai arī pastāv viedokļu atšķirība par to, vai tās vispār būtu jāņem vērā, un pēdējos gados ir samazinājusies to nozīme, tiesas veiktajā konstitūcijas interpretēšanā un tās tekstā konkrēti neminēto konstitucionālo tiesību uzskaitīšanā iepriekš ir paļāvušās uz dabiskajām tiesībām.

3. Tiesību avotu hierarhija

Augstākais tiesību akts Īrijas tiesību sistēmā ir konstitūcija. Tiesību aktu, valdības un administratīvo lēmumu un prakses atbilstība konstitūcijai var tikt vērtēta. Vienlaikus konstitūcijā ir noteikts, ka uz tās pamata netiek atcelti tiesību akti vai pasākumi, ko paredz dalība ES. Šī norma ir iekļauta konstitūcijas 29. panta ceturrtās daļas 6. punktā. Līdz ar to ES tiesībām ir prioritāte salīdzinājumā ar valsts likumiem, tostarp konstitūciju. Tā kā ES tiesības paredz, ka to īstenošanas metodes nosaka valsts procesuālā kārtība, tiesību aktiem, ar kuriem tiek īstenotas ES tiesības, tāpat ir jāatbilst konstitūcijā noteiktajām procedūras prasībām.

Saskaņā ar 2003. gada likumu par Eiropas Cilvēktiesību konvenciju (ECTK) iedzīvotāji Īrijas tiesā var paļauties uz konvencijas noteikumiem. Konvencija ir iekļauta valsts tiesību sistēmā zemākā līmenī par konstitūciju, līdz ar to konstitūcijai ir prioritāte. Likums paredz, ka tiesas interpretē un piemēro valsts noteikumus, ciktāl iespējams, saskaņā ar ECTK ietvertajiem principiem. Ja valsts tiesību akti neatbilst ECTK, tiek izdota neatbilstības deklarācija. Tiesas ir norādījušas, ka saskaņā ar konstitūcijas 29. panta trešo daļu starptautiskās paražu tiesības ir daļa no valsts tiesībām, taču tikai tiktāl, cik tās nav pretrunā konstitūcijai, tiesību aktiem vai anglosakšu tiesībām. Starptautiskus līgumus var ratificēt tikai tad, ja tie atbilst konstitūcijai, pretējā gadījumā ir jāriko referendum.

Tiesību aktus var aizstāt vai grozīt ar vēlāk pieņemtiem tiesību aktiem. Sekundāros tiesību aktus, kā arī deleģētās pilnvaras izdot sekundāros tiesību aktus var anulēt un aizstāt ar primārajiem tiesību aktiem, taču sekundārajiem tiesību aktiem nekad nav prioritāte pār primārajiem tiesību aktiem. Tiesas var noraidīt tiesību aktus, ja tie neatbilst konstitucionālajām normām (tiesību akti, kas pieņemti pēc 1937. gada) vai konstitūcijai (tiesību akti, kas pieņemti līdz 1937. gadam). Tiek pieņemts, ka tiesību akti, kas pieņemti pēc 1937. gada, ir konstitūcijai atbilstoši.

Tiesu lēmumus var aizstāt tiesību akti vai konstitucionāli akti, kā arī nākamie vienāda vai augstāka līmeņa tiesas lēmumi.

4. Pārvalstisku noteikumu stāšanās spēkā

Konstitūcijas sākotnējā versija nebija saderīga ar Eiropas Kopienas tiesībām. Piemēram, tajā bija noteikts, ka Īrijas parlaments ir vienīgais likumdevējs valstī. Tādēļ konstitūcijā tika iekļauta norma, ka parlaments neatceļ likumus, tiesību aktus vai pasākumus, kuru nepieciešamību nosaka dalība ES. Vienlaikus ir

noteikts, ka, mainoties darbības jomai vai mērķiem, piemēram, pieņemot jaunu Savienības līgumu, par to ir jāriko referendums un, ja tauta to atbalsta, konstitūcijā tiek iekļauta jauna norma, atļaujot valstij šo līgumu ratificēt.

Dalībvalstīs transponējamie ES tiesību akti tiek ieviesti ar primārajiem tiesību aktiem, bet visbiežāk ar valdības vai valdības ministra izdotiem pakārtotiem normatīvajiem aktiem.

Konstitūcija paredz, ka starptautiskie līgumi kļūst par daļu no valsts tiesību sistēmas, ja parlaments tā nolemj. Parasti tas notiek, pieņemot attiecīgu likumu, piemēram, 2003. gada likumu Par Eiropas Cilvēktiesību konvenciju, ar kuru konvencija tiek iekļauta valsts tiesību sistēmā, kā rezultātā personas var paļauties uz tās noteikumiem valsts tiesās.

5. Iestādes, kas ir pilnvarotas pieņemt tiesību aktus

Konstitūcijā noteikts, ka tikai Īrijas parlamentam, ko veido apakšpalāta, augšpalāta un prezidents, ir ekskluzīvas tiesības pieņemt valsts likumus, atbilstoši konstitūcijai ņemot vērā ar dalību Kopienā saistītos pienākumus. Likumprojekta formā ierosināts tiesību akts stājas spēkā tikai pēc tam, kad to ir parakstījis prezidents. Ja prezidentam ir šaubas par likumprojekta atbilstību konstitūcijai, viņš var sasaukt valsts padomi un nepieciešamības gadījumā nodot likumprojektu izvērtēšanai Augstākajā tiesā saskaņā ar konstitūcijas 26. pantu. .

Kā norādīts iepriekš, Īrijas parlaments pilnvaras izstrādāt tiesību aktus var deleģēt valdības ministram vai citai iestādei, šīs pilnvaras stingri ierobežojot deleģējošajā aktā. ES direktīvas parasti tiek ieviestas ar ministra izstrādātu pakārtotu normatīvo aktu. Likumdošanas tiesības var tikt deleģētas vairākām institūcijām, piemēram, valdības ministriem, valdības aģentūrām, valstij piederošām struktūrām, regulatīvām iestādēm, ekspertu iestādēm vai pašvaldībām. Saskaņā ar konstitūciju valdība ir atbildīga par ārpolitiku un ir tiesīga slēgt starptautiskus līgumus un vienošanās, kā arī pievienoties starptautiskām organizācijām atbilstoši konstitūcijā ietvertajiem nosacījumiem.

Anglosakšu tiesību sistēmā precedentu tiesībām ir saistošs spēks.

6. Tiesību aktu pieņemšanas kārtība

6.1. Konstitūcija

Lai veiktu konstitūcijas grozījumus, pirmais solis saskaņā ar 46. pantu ir likumprojekta iesniegšana Īrijas parlamenta apakšpalātā. Likumprojekts ir jāapstiprina abās Īrijas parlamenta palātās un pēc tām jānodod tautas nobalsošanai, lai tā to apstiprinātu vai noraidītu. Saskaņā ar 47. panta 1. punktu likumprojekts uzskatāms par tautas atbalstītu, ja vairākums nodoto balsu ir par likuma ieviešanu. Šāds likumprojekts ir veidojams kā "Likums, ar ko tiek grozīta konstitūcija", un tajā nedrīkst būt ietverti nekādi citi priekšlikumi. Ja likumprojektu tauta atbalsta, prezidentam tas jāparaksta un jāizsludina. 47. panta 2. pants paredz, ka referendumā nodotam likumprojektam, kura mērķis nav grozīt konstitūciju, tiek izteikts veto, ja balsu vairākums ir pret priekšlikumu un pret to ir nobalsojusi vismaz viena trešā daļa reģistrēto vēlētāju.

6.2. Likumdošanas procedūra

Primāro tiesību aktu izstrādes pirmais solis parasti ir likumprojekta iniciēšana kādā no Īrijas parlamenta palātām. Visi apakšpalātā iniciētie likumprojekti ir jānodod izskatīšanai arī augšpalātā, kur tiem var veikt grozījumus, ko apakšpalātai ir pienākums izvērtēt. Taču, ja likumprojekts tiek iniciēts un pieņemts augšpalātā un apakšpalātā to pēc tam groza, tas ir uzskatāms par iniciētu apakšpalātā un ir nododams atkārtotai izvērtēšanai augšpalātā.

Pirms likuma izsludināšanas tas ir jāapstiprina abās Īrijas parlamenta palātās un prezidentam tas ir jāparaksta. Likumprojekta izskatīšanas ietvaros to var grozīt gan apakšpalātā, gan augšpalātā. Vienlaikus konstitūcijā ir nostiprināta tautas ievēlētās parlamenta apakšpalātas prioritāte; 23. pants paredz, ka, parlamenta augšpalātai noraidot vai grozot likumprojektu pretēji apakšpalātas vēlmēm, apakšpalāta 180 dienu laikā var izdot rezolūciju, ar kuru likumprojekts tiek atzīts par pieņemtu abās palātās. Parlamenta augšpalāta var aizkavēt likumprojekta pieņemšanu uz laiku līdz 90 dienām, taču tā nav pilnvarota novērst likumprojekta pieņemšanu vai mainīt to bez apakšpalātas piekrišanas.

Lielāko daļu likumprojektu Īrijas parlamenta apakšpalātā iesniedz valdības ministri.

Finanšu likumprojektus (likumprojektus, kas saistīti ar nodokļu ieviešanu, atcelšanu, atbrīvojumiem, izmaiņām vai regulējumu, kā arī likumprojektus, kas saistīti ar valsts budžeta izdevumiem) var ierosināt un pieņemt tikai Īrijas parlamenta apakšpalātā. Šādi likumprojekti augšpalātai tiek iesniegti tikai rekomendāciju izteikšanai.

Pēdējais likumdošanas procedūras solis ir likumprojekta apstiprināšana par likumu, prezidentam to parakstot. Konsultējoties ar Valsts padomi, prezidents var likumprojektu vai atsevišķu tā daļu nodot Augstākajai tiesai, lai tā izvērtētu atbilstību konstitūcijai. Tā tiek dēvēta par 26. panta pārbaudi. Pēc Augstākās tiesas atzīnuma, ka likumprojekts atbilst konstitūcijai, tā atbilstību konstitūcijai vairs nekad nevar apstrīdēt tiesā un prezidentam tas ir jāizsludina. Ja tiesa konstatē likumprojekta neatbilstību konstitūcijai, prezidentam ir jāatsakās to parakstīt.

6.3. Sekundārie tiesību akti

Bieži vien augstākā līmeņa tiesību aktā tiek norādīts, ka tajā paredzētos deleģētos tiesību aktus var pieņemt vai anulēt Īrijas parlaments. Noteikumi visbiežāk paredz, ka šie tiesību akti ir jāiesniedz izvērtēšanai vienai vai abām Īrijas parlamenta palātām, kas tos var anulēt noteiktā laika periodā. Šis anulēšanas mehānisms arī attiecas uz sekundārajiem tiesību aktiem, ar ko tiek ieviesti ES pasākumi. Pēc to pieņemšanas noteikti normatīvie akti ir jānodod glabāšanā noteiktās krātuvēs un paziņojums par to pieņemšanu ir jāpublicē Īrijas valsts oficiālajā laikrakstā *Iris Oifigiúil*.

6.4. Starptautiskās tiesības

Valdība var noslēgt starptautiskus līgumus un vienošanās, kā arī pievienoties starptautiskām organizācijām, taču ir noteikts, ka valdība nedrīkst šādi rīkoties, ja tādējādi tiek ierobežotas Īrijas parlamenta ekskluzīvās likumdošanas tiesības vai jebkādā citā veidā pārkāpta konstitūcija. Šā iemesla dēļ tiesas ir noteikušas, ka valdība nevar parakstīt līgumus, ar ko tiek mainīta Eiropas Savienības darbības joma vai mērķi, ja tam konstitucionālā referendumā savu piekrišanu nav devusi tauta.

7. Valstī izstrādātu noteikumu stāšanās spēkā

Konstitūcijas grozījumi stājas spēkā pēc to apstiprināšanas tautas nobalsošanā un pēc tam, kad prezidents ir parakstījis attiecīgo likumprojektu.

Likumprojekts kļūst par likumu stājas spēkā dienā, kad to paraksta prezidents, ja vien pašā likumā nav noteikts citādi. Prezidents likumprojektu parasti paraksta ne agrāk kā piektajā un ne vēlāk kā septītajā dienā pēc tā saņemšanas. Likumā var būt norādīts tā spēkā stāšanās datums vai noteikts, ka tas vai tā daļa stājas spēkā pēc ministra izdota spēkā stāšanās rīkojuma (sekundārais tiesību akts). Prezidents izsludina likumu, par to publicējot paziņojumu Īrijas valsts oficiālajā laikrakstā.

Sekundārajos tiesību aktos tiek norādīts to spēkā stāšanās datums.

Tiesas lēmumi parasti stājas spēkā to taisīšanas dienā.

8. Dažādu tiesību avotu pretrunu risināšana

Par pretrunām starp dažādām tiesību normām un tiesību avotiem lemj tiesas.

Lai arī ES tiesībām ir augstākā prioritāte, valsts pamatlikums ir konstitūcija, un pretrunu gadījumā tai ir prioritāte salīdzinājumā ar jebkuru citu likumu.

Saskaņā ar konstitūcijas 34. pantu tiesību aktu atbilstība konstitūcijai var tikt apstrīdēta Augstajā tiesā. Pieņemto lēmumu var pārsūdzēt Augstākajā tiesā.

Personas var arī vērsties tiesā, ja tās uzskata, ka valsts ir pārkāpusi viņu konstitucionālās tiesības vai konstitucionālo procedūru.

Tiek pieņemts, ka pēc 1937. gada konstitūcijas pieņemšanas pieņemtie tiesību akti atbilst konstitūcijai, līdz tiek pierādīts pretējais.

Var rasties apstākļi, kuros konstitūcijas normas, it sevišķi saistībā ar pamattiesībām, var nonākt zināmā savstarpējā pretrunā. Tiesas ir izmantojušas dažādus mehānismus lēmumu pieņemšanai šādos gadījumos, tostarp burtisku jeb gramatisku interpretāciju, vēsturisko pieeju, teleoloģisko jeb harmonisko pieeju, proporcionalitātes doktrīnu, tiesību hierarhijas pieeju un atbilstību dabiskajām tiesībām un dabisko tiesību pieeju.

Ir bijuši gadījumi, kad pēc nepopulāra atzinuma vai tiesas interpretācijas par konstitucionālu normu ir rīkots referendums par konstitūcijas grozīšanu.

Gadījumā, ja persona vēršas tiesā, uzskatot, ka kāds tiesību akts pārkāpj Eiropas Cilvēktiesību konvencijā personai garantētās tiesības, viņš vai viņa var lūgt tiesu izdot neatbilstības deklarāciju.

ES tiesībām ir garantēta konstitucionālā imunitāte, jo konstitūcijā ir noteikts, ka uz tās pamata nevar atcelt tiesību aktus vai pasākumus, kas nepieciešami dalībai ES, tomēr šie tiesību akti un pasākumi ir jāievieš atbilstoši konstitūcijai.

Līdztekus konstitucionālajai atbilstībai deleģēto tiesību aktu pamatotība tiek arī vērtēta pret tiem atbilstošo augstāka līmeņa tiesību aktu noteikumiem.

Plašāka informācija par Īrijas tiesību sistēmu, tiesību aktiem un konstitūciju ir pieejama šajās tīmekļa vietnēs:

- <https://www.gov.ie/en/organisation/department-of-the-tdoiseach>
- <https://www.courts.ie/judgments>
- <https://www.irishstatutebook.ie>
- <http://www.bailii.org>

Lapa atjaunināta: 16/04/2024

Šīs lapas dažādās valodu versijas uztur attiecīgās dalībvalstis. Tulkojumu veic Eiropas Komisijas dienestā. Varbūtējās izmaiņas, ko oriģinālā ieviesušas kompetentās valsts iestādes, iespējams, nav atspoguļotas tulkojumos. Eiropas Komisija neuzņemas nekādas saistības un atbildību par datiem, ko satur šis dokuments, vai informāciju un datiem, uz kuriem šajā dokumentā ir atsauces. Lūdzam skatīt juridisko paziņojumu, lai iepazītos ar autortiesību noteikumiem, ko piemēro dalībvalstī, kas ir atbildīga par šo lapu.